

Hodnocení překladatelské soutěže Dunaj na Vltavě 2021

Deviaty ročník prekladateľskej súťaže Dunaj na Vltave postavil súťažiacich pred úlohu preložiť úryvok z románu Aleny Sabuchovej *Šeptuchy*, víťaznej knihy slovenskej literárnej súťaže Anasoft Litera 2020, kde náročnosť prekladu osobitostí štýlu autorky zvyšuje prítomnosť pomenovaní rozličných reálií, ktoré prináša situovanie deja mimo územia Slovenska, do Podlasia na pomedzí Poľska, Bieloruska a Ukrajiny. Pri hodnotení súťažných prekladov tak bolo popri všetkom inom zaujímavé sledovať aj to, ako sa autorky a autori prekladov vyrovnali nielen so slovom *šeptucha* spätým s prostredím prírodného liečiteľstva a mágie, ale aj s opisom reálií pravoslávnej cirkvi (*Na liturgii **bát'uška** hovoril..., A už je tam, či je ešte len v mytarstvách?* a pod.). Rozdielne prekladateľské riešenia na škále ich zachovania a nahrádzania možno ukázať na prekladových úryvkoch rozličných účastníkov súťaže ako ...*na liturgii/při liturgii **bát'uška** říkal; **bát'uška** pop na liturgii říkal; při liturgii **důstojný otec** řekl; na mši mluvil **bát'uška**; na mši kněz kázal*. V teórii prekladu ide o protiklad koncepcie exotizácie a naturalizácie, ktorý sa v prekladoch úryvku z románu svojím spôsobom prejavil aj pri vlastných menách.

Na záver súťaže každoročne vyzdvihneme vlastnosti prekladov, ktoré sa na základe celkového vyznenia textu aj jednotlivých úspešných prekladových riešení umiestnili v hodnotení poroty najvyššie. Pri hodnotení v súťaži tohto typu, kde sú popri textoch skúsenejších prekladateľov prítomné aj prekladateľské pokusy začiatočníkov, vystúpia mnohé prekladateľsky zaujímavé aj problémové miesta práve v porovnaní ich úspešných zvládnutí a naopak potknutí sa a prekladových chýb. Ukáže sa tu aj schopnosť postrehnúť „falošných priateľov prekladateľa“, medzijazykové homonymá (napr. *celkom, stará mama*) či nájst' ekvivalent výrazu, ktorý čeština nepozná (napr. *srd*). Pri slove *celkom*, v pôvodnom texte *Ten náraz celkom určite počuli jelene*, sa v niektorých prekladoch ukázalo formálne podobné, no významovo neprimerané české *celkem* (*Ten náraz celkem určitě slyšeli jeleni*) – vo väčšine prekladov však autori hľadali aj nachádzali zodpovedajúce prekladové ekvivalenty (*Ten náraz zcela určitě / docela určitě / docela jistě slyšeli jeleni*). Vo väčšine prekladov sa preukázala znalosť toho, že slovenskému *stará mama* zodpovedá české *babička*, predsa sa však našli aj prekladatelia, čo sa o túto medzijazykovú zradnosť potkli a vetu *Stará mama s Elzbieta sedeli před telkou* preložili ako *Stará máma / Stará paní s Elzbieta seděly před telkou*. Pri úryvku so slovom *srd* (vo vete *Pohánaný srdom alebo pračudesnou kolegiatou...*) zvolili prekladatelia viaceré vhodné prekladové riešenia (*poháněný hněvem, poháněný zlostí, hnáný zlostí, hnán vztekem*), našiel sa však aj – a na počudovanie nie len jeden – doklad úplného neporozumenia (*hnáný / hnán srdcem*).

Je zrejmé, že účastníci súťaže sa do kontaktu so slovenčinou dostali dosiaľ v rozdielnej miere a rozdielne je u nich aj jej poznanie. Naša prekladateľská súťaž je určená pre všetkých a každému ponúka možnosť skúšania síl aj rozvíjania znalostí a schopností. Na tomto mieste je vari vhodné spomenúť existenciu **slovníkového portálu** na stránke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, kde možno nájst' poučenie o slovenskej slovnej zásobe, nielen (ale aj) o neznámych slovách, o ich význame, o štylistických charakteristikách slov, typických spojeniach a o všeličom ďalšom (<https://slovník.juls.savba.sk/>). V krátkom zhrnutí sa dá dotknúť len niektorých zaujímavých či náročných miest v prekladanom texte. Možno spomenúť napr. aj prekladové miesto, ktoré je špecificky zaujímavé z hľadiska problematiky slovakizmov v češtine. Pri slovenskom vyjadrení *Našli ho nadránom...* prevažoval český preklad *Našli ho nad ránem...*, ktorý ukázal, že v češtine sa už zrejme naozaj udomácnil príslovkový výraz *nad*

ránem, tradične uvádzaný medzi slovakizmami v češtine. Pravda, v súťažných prekladoch sa vynoril aj „českejší preklad“ *Našli ho k ránu*.

(Pre záujemcov o tému slovakizmov v češtine prikladáme odkaz:

<https://www.czechency.org/slovník/SLOVAKISMY%20V%20%CE%84%8CE%CE%9A>)

Porota sa po posúdení súťažných prekladov rozhodla udeliť ocenenia trom prekladateľom, ktorí sa súťaže zúčastnili už aj v minulých rokoch. Prinášame hodnotiace vyjadrenia členiek poroty – súhrné slová o každom z ocenených prekladov, ktoré presvedčili svojou celkovou kvalitou, možno ďalej len stručne konkretizovať na niekoľkých príkladoch úspešných, no aj menej úspešných prekladových riešení.

Hodnotiace vyjadrenia členiek poroty

Mira Nábělková:

1. miesto – Zuzana Kalinová

Prvé miesto porota prisúdila prekladu Zuzany Kalinovej, ktorá aj v tomto roku dokázala svoje prekladateľské schopnosti, cit pre jazyk aj odvahu hľadať riešenia, ktoré by prekladaný text smerovali k potenciálnemu českému čitateľovi do českého priestoru, bez nadmernej priviazanosti k slovenskému originálu. Vo vzťahu k spomínaným reáliám uplatnila skôr naturalizačný prístup (*Na liturgii bát'uška hovoril – Při liturgii důstojný otec řekl; A už je tam, či je ešte len v mytarstvách? – A už je tam, nebo zatím jen prochází celnicemi?*). V texte je mnoho úspešných prekladových riešení, napr. pri vete, kde je reč o okuliaroch, *Chlapec s krvavým čelom na ne stúpil a z celej sily ich rozšliapol*, by som vyzdvihla silu prekladového obrazu *Kluk s krvavým čelom na ně šlápnul a vši silou je rozdupal*. Možno oceniť výber českého ekvivalentu *šlápnul* k slovenskému *stúpil*, ktorý je v danom kontexte výstižnejší než formálne bližšie (a v iných prekladoch prevládajúce) *stoupl*. Z mála nedostatkov by som spomenula zdanlivú drobnosť v preklade fragmentu *Ten náraz docela určitě slyšeli i jeleni*, kam v porovnaní s originálnym textom *Ten náraz celkom určite počuli jelene* vsunula Zuzana Kalinová spojku *i*. Ide mi o upozornenie na to, akú má aj malá vsunutá spojka silu pozmeniť vyznenie náznačového autorského opisu nočnej cestnej tragédie v prírodnom prostredí mimo ľudského sveta.

2. miesto – Darina Koubínová

Preklad Dariny Koubínovej možno hodnotiť ako pekný, primeraný a vyvážený, pričom sa napr. v porovnaní s textom Zuzany Kalinovej ukazuje, ako aj rozdielne čiastkové prekladateľské koncepcie môžu viesť k úspešným výsledkom. Vo vzťahu k spomínaným reáliám dala autorka prednosť zachovávajúcemu – exotizačnému prístupu (*Při liturgii bát'uška říkal..., A už je tam, nebo je teprve v mytarstvech?*). Z jednotlivých prekladových miest, kde vidno autorkino smerovanie využiť bežné a výstižné výrazové prostriedky ponúkané češtinou, spomenula by som napr. prekladovú výzvu *nechte ho být!* oproti slovenskému *nechajte ho!* Skutočnú chybu som v preklade Dariny Koubínovej videla jednu, zato však so závažným posunom vyznenia dôležitej časti textu. Jej prekladové súvetie (*Mlhy se plazily kolem jako během jiných dní a nocí,*

jak už to tak bývá mezi Hajnówkou a Orzeszkowem.) „len“ vykresľuje situáciu bežnú na danom úseku cesty, kým v pôvodnom texte druhá veta obsahuje takmer skrytý náznak nastávajúcej tragédie: *Hmly sa plazili okolo ako po iné dni a noci, čo už sa vám môže stať medzi Hajnowkou a Orzeskovom.*

3. miesto – Petr Tesař

Na treťom mieste sa umiestnil preklad Petra Tesařa – vlaňajšieho laureáta súťaže. Aj v tomto roku jeho preklad, hoci má isté nedostatky (okrem iného aj z roviny nepozornostných preklepov), patrí vzhľadom na celkové vyznenie, plynutie textu a mnohé vydarené riešenia k najlepším. Pokiaľ ide o uchopenie reálií pravoslávneho sveta, predstavuje jeho preklad isté stredové riešenie (zachovanie *bát'ušku*: *Na liturgii bát'uška hovořil...* a prekladu s odstránením ťažšie zrozumiteľného exotizmu *mytarstvo*: *A už je tam, nebo je ještě v očistci?*). Petr Tesař je jeden z mála, kto oproti slovenskému *našli ho nadránom* v preklade uplatnil *našli ho k ránu*, a patrí k tým, čo k slovenskej vete *Bolo to za dedinou, ale domácí nikoho nevideli*. ponúkli preklad s elimináciou slova *dědina*, ktoré v českom kontexte vyznieva ako moravizmus: *Bylo to za vesnicí, ale místní nikoho neviděli* (časť prekladov iných autorov bola tesnejšie spätá s originálom: *Bylo to za dědinou, ale domácí nikoho neviděli*). Aj na tomto príklade možno ukázať, aké zaujímavé otázky sa v súvislosti s prekladom úryvku z románu Šeptuchy vynárali a ktoré riešenia autorov (s uplatnením jemnejšieho hodnotenia než dobré – zlé) predstavovali súčasť zvažovania súťažných prekladov.

Iva Dvořáková:

1. Zuzana Kalinová

Zuzana Kalinová se umístila na první příčce již po několikáté a důvodem je vždy totéž. Má cit pro jazyk, střízlivě volí, kde je dobré se od originálu odchýlit více a kde nikoli – proto textu nepřidává navíc nic, co by tam nepatřilo, a nestává se, že by si nepovšimla obtížných míst a nesnažila se je řešit. Za sebe bych na prvním místě ocenila, kdyby se autorka bývala zkusila ještě **zamyslet nad názvem Šeptuchy**, který je z mého pohledu v češtině příznakově slovenský. Klonila bych se k překladu i přes to, že slovo není součástí běžného slovníku ani pro slovenštinu. O překlad názvu se ale z oceněných (a tedy vyvážených) textů nepokusil, přinejmenším v zaslané verzi překladu, ani jeden z překladatelů, berme to tedy jako společný podnět k uvažování. Koneckonců shodnout se ve všech ohledech na jediné variantě řešení není při živosti jazyka ani možné.

2. Darina Koubínová

Překlad Dariny Koubínové jsme společně zařadily na druhé místo a musím dodat, že pro mě osobně by mohl stát i na místě prvním. Hodnocení porotou je ale zajímavé právě v tom, že o překladech diskutujeme, shodujeme se a rozcházíme a na závěr docházíme ke konsensům, zkrátka nejde jen o vkus a názor jediné osoby. I překlady Dariny Koubínové, dlouholeté úspěšné účastnice soutěže, jsou tradičně kvalitní, promyšlené a citlivé. V některých ročnících sáhla po stylu až příliš volném, tento rok jí však text „sedl“: preklad je až na drobnosti přesný, stylově odpovídající originálu – a přece opravdu český.

3. Petr Tesař

Ani Petr Tesař se neúčastní soutěže poprvé a také na stupeň vítězů nevystupuje poprvé. Jeho překlad jsem vnímala jako kvalitní, přece ale s různými přehlédnutími, proto nemohl letos vystoupat výše než na bronz.

Bez ocenění, ale přece s nárokem na zmínku vnímám texty Marty Ulmannové a Markéty Vlkové. V obou autorek překladů totiž vidím potenciálně nadané překladatelky – nad textem viditelně přemýšlely, hledaly a nebály se od originálu odchýlit více a vyjít češtině naproti – někdy velmi zdařile, jindy méně (přece jen i volnost má své meze a něco už si překladatel dovolit nemůže). Přístup samotný však považuji za velmi cenný, a byly-li by tyto překladatelky studentkami bohemistiky, slovakistiky či translatologie, rozhodně bych řekla, že u nich má smysl nadání rozvíjet dál a překladatelské řemeslo si krok za krokem osvojit.

Jana Pátková:

1. místo – Zuzana Kalinová

Zuzaně Kalinové se podařilo v překladu dobře vypořádat s celou řadou obtížných míst, která jsou tradičně ve vztahu mezi slovenštinou a češtinou označovaná jako náročná a zrádná. Jejich zrádnost spočívá zejména ve volbě nejjednoduššího řešení, kterým bývá těsný překlad. V přeloženém textu takový přístup zanechává viditelné stopy na úrovni slovakismů. Autorka překladu správně rozpoznala právě tato místa, a proto např. použila namísto těsné formulace *umřel během převozu do nemocnice* více česky znějící sloveso *zemřel*. Na plynulost a přirozenost českého textu upozorňuje už první věta *Příběhy mají pokaždé na začátku jinou příchut', dokud se něco doopravdy nestane.*, která ostatním účastníkům soutěže činila potíže. V překladu Z. Kalinové plyne přirozeně, drobně se zadrhne jen na překladu slova *príchut'*, které autorka přeložila do češtiny těsně jako *príchut'*. Vzhledem k lokaci příběhu mimo Slovensko se překladatelé museli vypořádat také se strategiemi překladu místních a vlastních jmen do češtiny. Vlastní jména jsou ve vítězném překladu zdařilejší (např. česká deklinace *Macieje* narozdíl od jiných překladů, kde zůstávala slovenská deklinace *Macieja*), ale místní jména ponechala už autorka „bez překladu“. V textu tak nacházíme *Orzeskowom* namísto českého *Orzeskovem*. Překlad Zuzany Kalinové na mnoha místech nese stopy přemýšlivého přístupu k překládanému textu i cit pro češtinu, který je nezbytný.

2. místo – Darina Koubínová

Darina Koubínová patří mezi zkušenější překladatelky a její jméno se pravidelně objevuje také na předních pozicích v hodnocení překladatelské soutěže. Také u ní je třeba zmínit cit pro český jazyk a snahu vyhýbat se těsným překladům, které vedou překladatele ke slovakismům. Hned v první větě se jí podařilo odstranit jeden z častých slovakismů, který se objevuje u většiny účastníků soutěže. V daném kontextu se jako vhodnější jeví použít namísto slovenského *príchut'* citlivěji volené slovo *nádech*, ačkoli těsnější překlad *príchut'* není vyloženě chybný, jen méně citlivý. U místních a vlastních jmen se autorka drží české deklinace, dokáže rozlišit rozmanité vrstvy jazyka ve smyslu jejich spisovnosti a nespisovnosti (např. *záchod, toaleta, hajzl*). Jen místy se dopouští neutralizace výrazu, když slovenské *čo vám šibe* překládá s nižším expresivním zatížením jako *zbláznili jste se*. Cit pro jazyk a cit pro plynutí českého textu je největším přínosem Dariny Koubínové, proto se umístila mezi oceněnými.

3. místo – Petr Tesař

Překlad Petra Tesaře na jedné straně vykazuje řadu vhodně řešených problémových míst, ale na straně druhé se místy velmi těsně drží slovenského originálu. V tomto smyslu jde o méně vyvážený překlad než u výše oceněných. Mezi správná řešení patří česká deklinace místních a vlastních jmen, ale i překlad úvodní věty. Naopak se v několika situacích přiklání k velmi těsnému převodu ze slovenštiny, např. velmi těsně překládá *nakázala* namísto více česky znějícího *nařídila* nebo *těžko hovořit* namísto českého *těžko mluvit*. Dopouští se také neutralizace výrazu, např. u výše zmiňovaného *čo vám šibe*, kde snižuje expresivitu použitím *přeskočilo vám*. Mezi viditelné chyby v překladu ze slovenštiny do češtiny patří chybný překlad spojky *kým* ve větě: *Čakal, kým sa jeho kamaráti zúrivo rútili na Macieja....* Jako nejvhodnější se jeví český ekvivalent *zatímco*, který vyjadřuje odporovací vztah. Ovšem v překladu došlo k jemnému posunu ve významu, když autor překladu použil *dokud* (*Čekal, dokud se jeho kamarádi zuřivě řtili na Macieje...*), které odpovídá víc časovému vyjádření okolností, za kterých děj trvá. Celkově však v překladu Petra Tesaře převažují pěkně řešená místa, přemýšlivý přístup k problémovým situacím i jistý cit pro jazyk.

Mária Kusá

K súťaži ako takej

I vzhľadom na to, že sa roky venujem prakticky, teoreticky, didakticky problematike prekladu, jeho podobám, dejinám, súvislostiam, viem veľmi dobre, že jedným z najkomplikovanejších je – pre niekoho možno paradoxne – preklad z blízko príbuzných jazykov. A slovenčina a čeština práve takúto dvojicu predstavujú. Preto si úprimne vážim každoročný veľký záujem o túto súťaž. Zároveň je to aj inšpiratívny spôsob „uvádzania“ slovenských textov do českého prostredia.

Tento rok ocenení účastníci – Zuzana Kalinová, Darina Koubínová a Petr Tesař sú už „starí známi“ a som veľmi rada, že sa nenechali odradiť a pravidelne sa púšťajú do tohto zaujímavého dobrodružstva... Kolegyne veľmi poctivo a pregnantne formulovali charakteristiky jednotlivých ocenených prekladov, preto by som chcela len zdôrazniť, prečo aj moji jednoznační kandidáti boli práve spomínaní traja.

Základom dobrého prekladu je interpretácia originálu, ktorú následne prekladateľ transponuje do jazyka a kultúry prekladu. Takéto tvrdenie má teda jazykové i mimojazykové dôsledky, ktoré v tom najlepšom prípade predstavujú vyvážený text, ktorý dokáže v prijímajúcej kultúre fungovať autonómne, ale zároveň podáva aj „inú“ estetickú a kultúrnu informáciu. Nejde teda len o „slovíčkarenie“ vzhľadom na štylistickú rovinu textu, ale práve medzi slovenčinou a češtinou o tých „falošných priateľov“ – teda slová, ktoré sú podobné či totožné, ale s úplne inou štylistickou či dokonca významovou „náplňou“. Ďalším kameňom úrazu v tejto jazykovej dvojici je slovosled. Nakoniec by som ešte zmienila cit pre text, ktorý vychádza nielen z istého talentu, ale celkom určite aj z načítaných textov v oboch jazykoch. Vo všetkých troch prípadoch ako aj v prekladoch M. Ulmannovej a M. Vlkovej je v tomto zmysle viditeľná schopnosť identifikovať miesta, kde treba text uvoľniť, a tie, kde je potrebné informáciu transponovať čo najpresnejšie.